

GACO, GACAL, GACIR (GACAR) KELİMELERİNİN KULLANIMI VE KÖKENLERİ ÜZERİNE BİR DENEME

Öz: Köken bilimi kelimelerin hangi kökene, dile, medeniyete, dine, kültüre ve millete ait olduğunu inceleyen dil biliminin alt dalıdır. Köken biliminde yapılan incelemeler kelimelerin art zamanlı olarak sessel (fonetik), anlamsal (semantik), biçimsel (morfolojik) değişimlerini tespit etmek mümkündür. Köken biliminde kullanılan yöntemlerle kelimeler art zamanlı tahlil edilerek farklı milletlerin tarihsel, kültürel ve dilsel temaslarına dair bilimsel yorumlar yapılabilir. Bu çalışmada da köken bilimi kapsamında *gaco*, *Gacal*, *Gacır* kelimelerinin anlamları, kullanımları ve kökenleri incelenmiştir. Bu üç kelimenin aynı kökten olup olmadıkları tartışılmıştır. *gaco* kelimesiyle ilgili olarak kelimenin bütün Roman, Lomavrem ve Domari lehçelerinde mevcut olduğu gibi başka dillere de kopyalandığı tespit edilmiştir. Köken bakımından kelimenin Sanskritçe olduğu anlaşılmıştır. *Gacal* kelimesinin ise; günümüzde Trakya ve Bulgaristan'da yaşayan bazı Türk ve Roman gruplar için kullanılan bir dış adlandırma olduğu anlaşılmıştır. *Gacal* kelimesi *gaco* kelimesinden kopyalanarak Türkçeye geçmiş olabilir. *Gacır* kelimesinin kökeniyle ilgili olarak ise üç farklı görüşten söz edilebilir, fakat bu kelimenin kökeninin *gaco* kelimesinin kökeniyle ilgili olmadığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ga(d)co, Gacal, Gacır, Romanlar, Etimoloji.

An Essay on the Use and Etymology of the Words Gaco, Gacal, Gacır (Gacar)

Abstract: Etymology is a sub-branch of linguistics which analyzes origin, language, civilization, religion, culture and nation of words. As a result of the studies carried out in etymology, it is possible to determine how words change diachronically in terms of phonetics, semantics and morphology. By analyzing words diachronically with the help of the methods used in etymology, it is also possible to make scientific comments on the historical, cultural and linguistic contacts of different nations. In this article, the meanings, uses, origins of the words *gaco*, *Gacal*, *gacır* are examined within the scope of etymology. It has been discussed whether these three words have the same origin. Regarding the word *gaco*, it has been determined that the word exists in all Romani, Lomavrem, and Domari dialects and has also been copied into other languages. It has been understood that the origin of this word is Sanskrit. It has been seen that the word *Gacal* is a way of naming used for some Turkish and Romani groups living in Thrace and Bulgaria today. The word *Gacal* is likely to have passed into Turkish from the word *gaco*. There can be three different views on the origin of the word "gacır", but it is obvious that the origin of this word is not the same as the origin of the word *gaco*.

Keywords: Ga(d)co, Gacal, Gacır, Romanes, Etymology.

TÜRK LÜK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKOLOGY RESEARCH
56. SAYI / VOLUME
2024-GÜZ / AUTUMN

Sorumlu Yazar Corresponding Author

1) Dr. Talat ŞAFAK

Kırklareli Ölçme Değerlendirme Mer.
077talat@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3235-5335

2) Zehra ŞAFAK

Kırklareli İl Millî Eğitim Md.
777zehra@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2500-373X

Gönderim Tarihi

Received

15.05.2024

Kabul Tarihi

Accepted

12.11.2024

Atf

Citation

Şafak, Talat, ve Zehra Şafak. "Gaco, Gacal, Gacır (Gacar) Kelimelerinin Kullanımı ve Kökenleri Üzerine Bir Deneme." *Türk Lük Bilimi Araştırmaları*, no. 56, 2024, ss. 171-185.

ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Giriş

Toplumların tarih boyunca, karşılıklı olarak kültürel, iktisadi ve siyasi ilişkilerde bulunmaları dillerindeki kelime yapılarını da etkilemiştir. Fakat farklı dil, ağız ve lehçelerin temasından kaynaklanan bu etkileşim kelimelerin zaman içerisinde tek başına değişime uğramasını açıklayamaz. Kelimelerin zamanla anlamsal, sessel ve yapısal değişimler geçirmesi dilin içyapısına da bağlı bir durumdur. Değişimin tespit edilebilmesi için incelenen kelimelerin kökenini bilmek gerekir. Temas halindeki dillerde ortak ses yapısına sahip kelimelerin ise kökenlerini tespit etmek genellikle bilimsel bir sorunsaldır.

Bu çalışma *gaco*, *Gacal* ve *Gacar* عجر (Ar.) kelimelerinin kökenleriyle ilgilidir. Bu kelimelerin değişik dil, lehçe ve ağızlarda hangi anlamlarda kullanıldığı incelenmiştir. Bununla birlikte bu makalede aynı kökenden gelip geldikleri tartışılmıştır.

Bu üç kelime TDK sözlüğünde tespit edilememiştir. Fakat çevrim içi Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğünde (DS) her üç kelimeyi de bulmak mümkündür:

gaco kelimesi DS'de üç şekilde tanımlanmıştır: 'Çingene' (Lüleburgaz; Kırklareli), 'torik yavrusu' (İstanbul), 'sevgili' (Mudanya, Kemalpaşa, İnegöl; Bursa).

Gacal kelimesi DS'de: 'yerli, göçmen olmayan (kimse)',

gacar kelimesi ise DS'de üç anlamda yer almıştır: 'hileci' (Zile-Tokat, Karaman, Ermenek; Konya), 'inatçı' (Ermenek; Konya), 'Çingene' (İnegöl-Bursa).

DS'de elde edilen bu bilgilere göre *gacar* kelimesiyle *gaco* kelimesinin bazı bölgelerde aynı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Bunların kökeninin aynı olduğunu söylemek bu durumda mümkün görünmektedir, fakat bunu teyit edebilmek için her üç kelimenin kökenlerini ve değişik zaman dilimlerinde farklı topluluklar tarafından kullanıldıkları anlamları da incelemek gerekir.

1. *Gaco* (*Gadzo*, *Gajo*) Kelimesinin Köken Bilgisi ve Kullanımı

gaco kelimesi Romanes, Domari ve Lomavren (Poşaca) dilinde kullanılmaktadır. Bu diller, Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-İran kolunun, Hint-Aryan dillerindedir. Romanes, Domari ve Lomavren dillerinin kaynağı sırasıyla Sanskritçe ve Prakritçedir.

gaco kelimesi Romanların dışındaki diğer etnik gruplardan olan kişiler için Roman gruplar tarafından kullanılan bir kelimedir. Romanes dilinde özellikle Yunanlılar için *yabancı* anlamında kullanılan başka bir kelime de *Balamo* dur. Aynı şekilde *gaco* kelimesi Romaneste '*yabancı, öteki*', '*Roman olmayan*' manasında kullanılır (Matras, "Romacilikanes-The Romani Dialect of Parakalamos" 68).

gaco kelimesi birçok Roman lehçesinde tespit edilmiştir. Bu kelimenin kullanıldığı lehçeler, kelimenin anlamları ve kullanıldığı ülkeler şu şekildedir:

Banat Gurbet Roman Lehçesi (Karadağ, Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Bosna Hersek):

gaži [*gaci*](*dş.*),(*is.*): ‘Roman olmayan eş’, ‘Roman olmayan kız, kadın’,

gažo [*gaco*](*er.*),(*is.*): ‘Roman olmayan eş’, ‘Roman olmayan oğlan’, ‘Roman olmayan oğul’, ‘Roman olmayan erkek’ Romani Lexical Database (ROMLEX 21.01.2024),

Burgucu Roman Lehçesi (Makedonya, Kosova, Bulgaristan);

gadžo [*gaco*](*er.*),(*is.*): ‘Roman olmayan insan’, ‘Makedon’, ‘Sırp’, ‘Hristiyan’, (ROMLEX 21.01.2024),

Burgenlan Roman Lehçesi (Macaristan, Slovenya) ;

gadžo [*gaco*](*er.*),(*is.*): ‘Roman olmayan adam’, ‘çiftçi’, ‘yabancı’ (ROMLEX 21.01.2024),

Gal Roman Lehçesi (Galler, İngiltere);

gådže [*gaco*](*er.*),(*is.*) ç.: ‘insanlar’

gådži [*gaco*](*dş.*),(*is.*): ‘Roman olmayan kadın’, ‘yabancı’, ‘Yahudi olmayan kadın’, ‘kadın’, ‘sevgili’, ‘metres’,

gådžo [*gaco*](*er.*),(*is.*): ‘Roman olmayan erkek, yabancı’, ‘Yahudi olmayan erkek’, ‘adam’ ‘efendi’ (ROMLEX 21.01.2024),

Kırım Roman Lehçesi (Kırım, Gürcistan);

gadžo [*gaco*](*er.*),(*is.*): ‘Roman olmayan erkek’,

gadži [*gaci*](*dş.*),(*is.*): ‘Roman olmayan kadın’, bununla birlikte kelimeyle ilgili olarak *gadžikano* [*gacikano*] kelimesi kullanılır, anlamı; ‘Romanes dili dışında kalan yabancı diller’ şeklindedir (ROMLEX 21.01.2024),

Dolen Roman Lehçesi (Slovenya, İtalya);

gadžo [*gaco*](*er.*),(*is.*): ‘çifçi’, ‘Roman olmayan adam’,

gadži [*gaci*](*dş.*),(*is.*): ‘kadın çifçi’, ‘Roman olmayan kadın’ (ROMLEX 21.01.2024),

Doğu Slovak Roman Lehçesi (Çek Cumhuriyeti, Slovakya);

gadžo [*gaco*](*er.*),(*is.*): ‘Roman olmayan erkek’, ‘köylü erkek’, ‘Roman olmayan erkek, eş’,

gadži [*gaci*](*dş.*),(*is.*): ‘Roman olmayan kadın’, ‘köylü kadın’, ‘Roman olmayan kadın eş’ (ROMLEX 21.01.2024),

Finlandiya Roman Lehçesi (Finlandiya, İsveç);

gaajo [*gaaco*] (*er.*),(*is*): ‘erkek’, ‘usta’, ‘Roman olmayan evin reisi’ veya *gaaso(er)*: ‘erkek’, ‘efendi’, ‘Roman olmayan evin reisi’ (ROMLEX 21.01.2024),

Gurvari Roman Lehçesi (Macaristan);

gadžo [*gaco*](*er.*),(*is*): ‘Roman olmayan kimse’, ‘köylü’, ‘Roman olmayan koca’

gadži [*gaci*] (*dş.*),(*is*): ‘Roman olmayan kadın’, ‘köylü’, ‘Roman olmayan eş, kadın’ (ROMLEX 21.01.2024),

Gurbet Roman Grubu (Makedonya, Sırbistan, Bosna Hersek);

gadži -a [*gaci-a*](*dş.*),(*is*): ‘Roman olmayan kadın’ (ROMLEX 21.01.2024),

Macar Vend Roman Lehçesi (Macaristan);

gadžo [*gaco*](*er.*),(*is*): ‘Roman olmayan, yabancı’, ‘köylü’

gadži [*gaci*](*dş.*),(*is*): ‘Roman olmayan, yabancı’, ‘köylü kadın’ (ROMLEX 21.01.2024),

Kalderaş Roman Lehçesi (Romanya, Bulgaristan);

gažo -el, -es [*gaco -el,-es*] (*er.*),(*is*): ‘Roman olmayan erkek’, ‘Roman olmayan eş’ (ROMLEX 21.01.2024),

Kosova Arli (Yerli) Roman Lehçesi;

gadžo -el-es [*gaco -e,-es*](*er.*),(*is*): ‘Roman olmayan eş, koca’ (ROMLEX 21.01.2024 21.01.2024),

Letonya Roman Lehçesi (Letonya);

gadžo [*gaco*] (*er.*),(*is*): ‘Roman olmayan kimse’ (ROMLEX 21.01.2024),

Litvanya Roman Lehçesi (Litvanya);

gaadžò [*gaco*] (*er.*),(*is*): ‘Roman olmayan eş’, ‘erkek’,

Lovar Roman Lehçesi (İkandinav Ülkeleri, Almanya, Polonya, Avusturya) ;

gažo-e/es [*gajo -e, -es*] (*er.*),(*is*): ‘Roman olmayan erkek’, ‘Roman olmayan eş’, ‘köylü, çiftçi’ (ROMLEX 21.01.2024),

Makedonya Arli (Yerli) Romanes Lehçesi (Makedonya, Sırbistan Karadağ, Yunanistan, Kosova);

gadžo -e/-es [gaco -e,-es] (er),(is): ‘Roman olmayan kişi’ (ROMLEX 21.01.2024),

Makedon Canbaz Romanes Lehçesi (Makedonya);

gadžo [gaco] (er),(is): ‘Roman olmayan erkek’ (ROMLEX 21.01.2024),

Kuzey Rusya Roman Lehçesi (Rusya, Polonya);

gadžjo -e/-ês, [gaco -e,-es] (er),(is): ‘Roman olmayan kişi’, ‘çiftçi, Hristiyan’ (ROMLEX 21.01.2024),

Prekmursk Roman Lehçesi (Slovenya, Austurya);

gauži [gauzi](dş.),(is): ‘Roman olmayan kadın’, ‘köylü kadın’ (ROMLEX 21.01.2024),

Romungro Roman Lehçesi (Macaristan);

gaadži [gaaci](dş.),(is): ‘Roman olmayan kişi’, ‘köylü’, ‘kadın’

gaadžo [gaaco](er),(is): ‘Roman olmayan kişi’, ‘köylü’, ‘erkek’, ‘eş’ (ROMLEX 21.01.2024),

Sepetçi Roman Lehçesi (Türkiye, Yunanistan);

gadži [gaaci](dş.),(is): ‘Roman olmayan kadın’, ‘Türk kadın’ (Türkiye’de) ‘Yunan kadın’ (Yunanistan’da) (ROMLEX 21.01.2024),

gadžo [gaaco](er),(is): ‘Roman olmayan erkek’ ‘Türk erkek’ (Türkiye’de) ,, ‘Yunan erkek’ (Yunanistan’da) (ROMLEX 21.01.2024),

Sinti-Manuş Roman Lehçesi (Rusya, Macaristan, Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya) ;

gadži [gaci] (dş.),(is.): ‘Sinti olmayan kadın’, ‘köylü’, ‘eş’,

gadžo [gaco] (er),(is.): ‘Sinti olmayan erkek’, ‘köylü’, ‘eş’ (ROMLEX 21.01.2024),

Sofya Erli Roman Lehçesi (Bulgaristan);

gadži [gaci](dş.),(is.): ‘Roman olmayan kadın’, ‘Roman olmayan eş’,

gadžo [gaco](er),(is.): ‘Roman olmayan erkek’, ‘Roman olmayan eş’ (Malikov 24),

Srem Gurbet Roman Lehçesi (Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk);

gadžo [gaco] (er),(is.): ‘Roman olmayan genç’, ‘Roman olmayan oğul’ 3. ‘eş’ (Roman olmayan) (ROMLEX 21.01.2024),

Ursar Roman Lehçesi (Romanya);

gaži [gazi -ya,-ya]-ja,-ja (dş.),(is.): ‘Roman olmayan kadın’, ‘Roman olmayan eş’

gažo [gazo] (sf): ‘Roman olmayan kimse’,

gažo [gazo-e/-es] -e/-es (is.),(er.): ‘Roman olmayan erkek’ (ROMLEX 21.01.2024),

Vershend Roman Lehçesi (Macaristan);

gádži [gaco-ya/-a-, -ya-] -ja/-a, -ja (dş.),(is.): ‘kadın’, ‘köylü kadın’

gádžo [gaco-e/-es] -e/-es (er.)(is.): ‘erkek’, ‘köylü erkek’ (ROMLEX 21.01.2024),

Yukarıda da görüldüğü gibi *gaco* kelimesi incelenen bütün Romanes lehçelerinde mevcut olan ve kullanılan bir kelimedir.

gaco kelimesi Romanes dilinde başka kelimelerle tamlama şeklinde de kullanılmaktadır:

gadžikani baxt ‘kötü şans’, ‘Romanlara yakışmayan şans’, *gadžikano dukato* ‘Roman olmayan hukukçu’ (Hancock 333). Kelime *Gadži+kan-o-i* (İsim+isimden sıfat yapma eki) şeklinde türetilmiştir, *gadžikano* (s): ‘yabancı’, ‘kötü’ anlamlarındadır.

Günümüzde Balkanlar’da, Avrupa’da ve Orta Asya’da yaşayan birçok Hindistan kökenli topluluk *gadžo* [gaco] kelimesini kullanmaktadır. Örneğin, (Dom olmayanlar için) Domlar *kažža* [kazza] veya *kadža* [kaca] kelimesini kullanırlar. Domaride *tama marda kažž-as* [tama marda kajj-as] “Genç çocuk yabancı adamı dövdü.”, Romaneste ise aynı cümle *o temo marda(s) le gažž-es* [temo marda(s) le gajj-es] şeklinde kullanılır (Matras, *Romani. A Linguistic Introduction*. 15).

Artvin Poşa dilinde *gaco* kelimesi ‘Lom olmayan’ anlamında yer alır. Lomlar (Poşalar) *gaco* kelimesini *kača* [kaça] şekliyle günlük konuşmalarında kullanılmaktadırlar (Benninghaus 1991, Yıldırım 97’den). Hindistan’da göçebe yaşam süren topluluklar da kelimeyi günümüzde bilirler (Grierson 1922, Matras 2002 *Romani. A Linguistic Introduction* 16). Dom toplulukları *kājwā* [kacva], Kanjari toplulukları *kājarō* [kacaro], Sa(n)si topluluklarında *kajāā* [kacaa] şeklinde *gaco* kelimesini kullanırlar. Kelime genellikle ‘yerleşik’ ve ‘çiftçi’ anlamlarında dillerinde yer alır. *gaco* kelimesi Eski Hint-Aryan dilinde *gārhya* [garhya] ‘yerel, yerli’ anlamında, orta Hint-Aryan dilinde ise *gajja* [gacca] şeklinde bilinmektedir (Soravia 1988 8, Matras 2002, 15’ten).

Paspati’nin 1870 yılında yazmış olduğu sözlükte *gaco* kelimesinin kullanımı ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmektedir (Paspati 235):

gadjo(er), gadji(dş), gadjesa(ç.): 1. ‘yabancı’, ‘Çingene¹ ırkına yabancı olan kişi’ (Paspatis 235). Bazı Çingene gruplar Türk ırkından olanlara Khorahai² yerine *gadjo* demektir. “gaco” kelimesinin kullanımıyla ilgili Paspatis: *Polinákoro gadjo* ‘şehirde yabancı kimse’ *O tchavó pendás e tcháke, me trasháva te gheláv tut kogav kamara kénamén kod rom gadje, ta isi amaénge bezéh.* “Çocuk kıza; seni köye götürmeye korkuyorum, yolda yabacılarla karşılaşırız, bu bize zarar verir, der.” *Marghióm la sa (sare) baré gadjénde.* “Yabancıların ortasında onu dövdüm.” *Ghélo o gadjo pe gadjiáte.* “Çingene ırkından olmayan koca karısının yanına gitti.” *”Yek divés anglál pe gadjéste, oghia karghiás.* “Bir gün karısı Çingene olmayan kocasının önünde kalbinden bir iç çekti.” *Ufkinó lákoro gadjo a lótar kod dakár.* “Kocasını kalkıp kralın yanına geldi.” *I gadji e kaséskeri dukánili e djutéske.* “Samancının karısı Yahudi’ye aşıkta.” *Kon isás tele, puskliás? Leskeri gadjilesar.* “Çingene olmayan karısı aşağıda kimin olduğunu sordu.” *Lákoro gadjó pushiás kon isi?* “Çingene olmayan kocası orada kim olduğunu sordu.” *Atchilo o vordon e gadjesa.* “At arabası yabancı adamın yanında kaldı.” *O vanró léskere gadjiátar lélas les o djut.* “Yahudi karısının yumurtasını aldı.”(235-236).

gaco kelimesinin Türkiye’de konuşulan gizli dillerde de kullanıldığı tespit edilmiştir:

gaci, gacı (is.): ‘yabancı’, ‘Abdal olmayan’, ‘Sünni Müslüman’ *gaci*<Çing. *gadco* ‘Çingene olmayan adam’, bu kelime Yozgat Abdallarında *geci* ‘yabancı’, *gaji* ‘kız’ anlamındadır. Düziçi *geci* ‘yabancı’, anlamında kullanılır (Hayasi ve Yıldırım 2004, Yıldırım 97’den). Hacıbektaş’ta *gaci* ‘kadın, kız’ (Günşen 1322, 2004, Yıldırım 97’den). Çukurova’da *geçi* ‘yabancı’, ‘Abdal olmayan’ anlamlarında kullanılır. *Gaci/gacı* kelimesi Silifke Abdallarında yaygın olarak kullanılmakta olup Osmaniyeye, Andırın’daki Abdallar kelimeyi tanır ve ‘Abdal olmayan kişi’ anlamında *gaci* kelimesini de sayarlar. Fakat tüm kaynak kişiler bu kelimenin Çingenece olduğunu veya bu kelimeyi Çingenelelerin veya bohçacıların kullandığını ifade ederler (Yıldırım 97).

Tietze, *gacı* kelimesinin kökenini şu şekilde vermektedir:

gacı: ‘Çingene kadın’, ‘kız kardeş’, ‘Müslüman olmayan’, *gacı* <Rom. *gaci* ‘yabancı (Çingene olmayan) kadın’ (Paspatis 1870 235 akt: Tietze 2016:135)

gaco kelimesi Bulgarcadaki gizli dillerde de yer alır:

гаджe [gace] (is): ‘erkek veya kadın sevgili’, bu kelime Romanes *гаджo (s)* kelimesinden kopyalanmıştır. Ayrıca kelime Bulgaristan’ın bazı yerlerinde, yerel ağızlarda aşağıdaki şekilde kullanılmaktadır; *гаджo барo [baro]*: ‘zengin’, ‘ağa’, ‘ileri gelen’ (alay, küçümseme) (Bansko Bulgaristan)

¹ Çingene Roman gibi adlandırmalar kaynaklardakilere sadık kalınarak metinde kullanılmıştır.

² Khorahai kelimesinin köken bilgisi hakkında bkz. (Şafak 161).

alamında kullanılır. *гаджо* [*gace*] kelimesi Romanesten kopyalanmış, *баро* [*baro*] kelimesi ise Yunancadan kopyalanmıştır, ‘büyük, önemli’ anlamlarındadır (Georgiev vd. 223).

gaco kelimesi Türkçede argo dilinde de kullanılmaktadır:

gaco: ‘kadın’, ‘dost’, ‘sevgili’, ‘metres’, ‘torik yavrusu’ *gaco* < Çing. *gaco*: ‘Çingene olmayan yabancı kimse’ Kostov’a göre Çingeneler Müslüman, Hristiyan, ve Yahudileri *gaco* sayarlar, bu kelimeyi Çingenelerden söz ederken kullanmazlar. O bakımdan Çingenecede *gacomun* küçültücü bir yanı olduğu anlaşılıyor (Eren 149). Yıldırım’a göre genel argo dilinde *gaco* kelimesi ‘kadın’, ‘metres’ anlamlarında kullanılmaktadır (97). Hulki Aktunç’a göre ise *gaco* ‘kadın’, ‘metres’, ‘kahpe’ anlamlarında da kullanılır (412).

gaco kelimesinin aynı zamanda Bulgaristan Deliorman Türk ağzında da var olduğu tespit edilmiştir. Derliorman Türk ağzı 11. yüzyılın ortalarına doğru kuzeyden gelip Deliorman bölgesine yerleşen Peçenek, Tatar, Oğuz ve Kumanlar ile 15. yüzyıldan itibaren bölgeyi fetheden Osmanlı Türkleri arasında meydana gelen bütünleşmeden dolayı oluşan bir ağzıdır. Bu ağzda *gaco* kelimesi aşağıdaki şekilde kullanılmaktadır (Cebeci 119):

gacı (is): Çingeneceden alıntı, ‘manita’, ‘sevgili’; “*Taa şimdiden onun da gacısı vamiş baksana sen!*”

700-1000 yıllar arasında Hindistan’dan ayrılan Roman Dom ve Lom toplulukları dört kıta ve birçok ülkeye dağılmış olmasına rağmen *gaco* kelimesini kelime dağarcıklarında muhafaza edebilmişlerdir. Dolayısıyla bu topluluklar kelimeyi Hindistan coğrafyasından getirdiklerini söylemek mümkündür. *gaco* kelimesi MÖ 600-1000 yılları arasında gelişen Orta Hint-Aryan dilinde tespit edilmiştir. Turner ve Calvet’te bu kelimenin kökeniyle ilgili herhangi bir bilgi sunmamışlardır. Boretzky ise bu kelimenin türetim şekli şu şekilde açıklamaktadır (Boretzky ve İgla 316):

gadžo [*gaco*] (Rom.) < EH. *Gārhya* (OHA), OH. veya *gajjha*-? Sns. < *gaya*’Ev’ ‘oturmak’, ‘ikamet etmek’

gaco kelimesinin köken bilgisiyle ilgi olarak diğer bir görüş de; bu kelimenin yapı olarak Hintçe birleşik kelimedenden oluştuğu şeklindedir.

grāmaja < *grāma*: ‘köy’, *gāv* (*Hin.*) veya, *gav* (Rom.) + *-ja* (birleşik isimlerde doğum yerini belirten bir son ek) *-jan*, *-jāyate* ‘doğmak’ → [Sns. *grāmaja* > *grāja* > *gāvaja* > *gāja* > *gadžā*]. Bu kelime muhtemelen Orta Hint-Aryan dilinden günümüze kadar Romaneste kullanımında kaldı. *gadžo* kelimesindeki “o” son eki ise Batı Yeni Hint-Aryan dilinde eril isimler için kullanılan bir son ektir, aynı şekilde Romaneste de kullanılır. Böhtlingk ve Roth’un yazmış olduğu “Sanskrit-Wörterbuch” adlı Sanskritçe sözlükte eski Hintçe *grāmaja* kelimesi geçmektedir. Belirtilen kaynakta bu sözcüğün eş anlamları da *grāmya* ve *grāmīna* şeklinde verilmektedir (Kostiç 13-14):

grāmaja (*grāma+ja*): ‘köyde doğmuş’, ‘ekilip biçilen topraklarda büyümüş, yetişmiş’,

grāmya=grāmina=grāme jātah= grāmabhavo janah (s.): ‘köyde kullanılan, hazırlanan’, ‘köye ait’, ‘köylü’

Ruşça kaleme alınan “Çingene Dilinin Etimoloji Sözlüğü’nde” *gaco* kelimesinin anlamı ve köken bilgisi şu şekilde verilmektedir (Osłon ve Kocanov 288-289):

gajo (is): ‘Çingene olmayan, ‘Hristiyan’, ‘Çingene olmayan erkek’, ‘komşu anlamlarındadır’. Fink (1907) Lomavrendeki *kačav* (*gajav, gājaŋa < gajj/fakJa* kelimesinin kökenini açıklamaya çalışmış ve bu kelimenin eski Hintçedeki *gārhya* ‘eve ait’, ‘evcil evcimen’ ← *grha-ev+kher*)>Orta Hintçe *gajjha*’dan geldiğini belirtmiştir (Finck 1907: 63, Osłon ve Kocanov 288-289).

gaco kelimesi bütün Roman Lom ve Dom toplulukları tarafından sessel olarak değişime uğramış olsa da bilinmekte ve kullanılmaktadır. Kelimenin anlamı farklı Roman lehçelerinde ‘yabancı kadın’, ‘yabancı erkek’, ‘köylü’, ‘çiftçi’, ‘efendi’, ‘usta’, ‘Hristiyan’, ‘Müslüman’, ‘Türk’, ‘Yunan’, şeklindedir. Bununla birlikte sık sık *gaco* kelimesi baskın veya çoğunluk olan fakat Çingene olmayan yerli halk için kullanılmaktadır. Örneğin, Ukrayna’da nüfus olarak Ukraynalılar için kullanılan bu kelime orada yaşayan Müslümanlar için kullanılmamaktadır (Osłon ve Kocanov 288-289).

2. Gacal Kelimesinin Köken Bilgisi

L. Milletich “*Старото Българско Население в Североизточна България*” adlı eserinde Gacallardan bahsetmektedir. K. Şkorpil’den alıntı yaparak Şkorpil’in Deliorman bölgesini birkaç defa baştan başa gezdiğini ve bu bölgede yaşayan Türklerle konuştuğunu ifade etmektedir. Bu Türklerin Tuzluk bölgesinde yaşayan Türkler gibi Anadolu’dan gelmediklerini bilakis atalarından duyduklarına göre buranın yerlileri olduklarını aktarmaktadır. Şkorpil buradaki Türklerin konuşmalarından Deliorman Türklerinin Tuzluk Türklerinden farklı fiziksel yapıda oldukları ve farklı bir lehçe konuştuklarını söylemektedir. Deliorman Türklerine Bulgarların *Gacal* dediklerini de aktarmaktadır (20-21). Günümüzde de Bulgaristan Deliorman bölgesinde *Gacal* ve *gacallaşmak* kelimeleri kullanılmaktadır (Cebeci 119):

Gacal(öz.),(is): ‘yerli, otokton halk’, ‘Deliorman Türklerine Bulgarlar ve komşu bölge insanların vermiş olduğu bir ad’; *Trakis çocukları Tüük çocuklaana hep Gacal deye baarılaadı.*

Gacallaşmak (nzs): ‘yerli gibi olmak’, ‘onlara benzemek’

V.A Moşkov, Gacalların Bizanstan izin alarak Balkanlara yerleşen Peçenek Türkleri olduklarını ileri sürmektedir. Peçenekler Keten ve Tirah başbuğlarının yönetiminde 1055-1064 yılları arasında ayrı ayrı Tuna nehrini geçerek Deliorman bölgesine yerleşmişlerdir. Buraya daha önce yerleşen ve

Bizans hakimiyeti altında yaşayan Bulgarlar bunlara *Gacal* demişlerdir (Bobçev, “Deliorman Türklerinin Kökeni” 713). Kaşgarlı Mahmud’a göre ise Rum diyarındaki Peçenekler dahil Suvar, Bulgar, Uz Türklerinin dilleri, kelimenin sonları kesilip kısaltılmış bir Türkçedir (Gök 21).

Bulgar ve Bizans kaynakları Çingeneler hakkında bilgiler vermektedir. Büyü yapmayı bilen bir grup Atsiganos (Çingene) 803 yılında çıkan bir Bizans ayaklanmasında ayaklanmayı bastırmak için I. Nikephor’a (803-811) yardımcı olmuşlardır. Bizans İmparatoru bu Çingenelere ülkede serbest dolaşmaları için izin vermiştir (Kenrick ve Tırnakçı 49). Onlardan bir kısmı Philippopolis’e (bugünkü Filibe’ye) yerleşti. Bulgar Hanı Krum 811 yılında esir aldığı I. Nikephor’un başını kestirerek Çingene demircilerden kafatasını gümüşle kaplatarak bir kadeh yaptırmıştır (Marushakova ve Popov 17). Dolayısıyla *gacal* kelimesinin *gaco* kelimesinden bu dönemde kopyalanması mümkündür.

Gacal Trakya ve Bulgaristan’da yaşayan bazı Türk topluluklarını ifade etmek için kullanılan bir kelimedir. Bu kelimenin etimolojisiyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. S. Bobçev yapmış olduğu bilimsel gezilerde bu kelimenin Deliorman Türkleri tarafından Dobruca Türkleri ile alay etmek için kullandığını belirtmektedir. Bobçev, Eski Zağra tarafında kelimeyi sorduğunu ‘*Saf (temiz) Türklere*’ bu şekilde seslendiğini söylemiştir. Tuzluk Türklerine ise *Gacallar* ya da *Gaceller* denmektedir. Bobçev *Gacal* kelimesinin kökenini bulamadığını ifade etmektedir. *Gacal* kelimesinin Milletiç, Şkorpil, Zanetov tarafından da incelendiğini söylemektedir. Şumnu ve Razgrad Bulgarları köylü Türkler için *Gacal* kelimesini kullanmaktadır. Aynı zamanda bu kelimenin eş anlamlısı olarak Bulgarlar *Çitak* kelimesini kullanmaktadır. Bobçev *Çitak* kelimesinin köken bilgisi hakkında Markova’nın sözlüğünden alıntı yapmaktadır (Bobçev, *Za Deliormanskite Turtsi i Kızılbaşite* 6):

Tcit ‘kumaş bez’+*ag* ‘ak, beyaz’→*Tcitag* ‘beyaz kumaşlı, çalma sarık takan kimse’. Aynı şekilde Bobçev *Gacal* kelimesiyle ilgili Nayden Gerov’un sözlüğünü kaynak göstererek; kelimesinin *Гъж, гъжва [Gic, Gicva]* ‘çalma’, ‘sarık’ kelimesinden gelebileceğini ileri sürmektedir. Haskovo Türkleri, *Gacallar* “селяните Турци с големи гъжви” *büyük sarık takan köylü Türkler* şekilde tanımlanmaktadır. *gic, gicva* kelimesi ‘sarık’, ‘çalma’ anlamıyla açıklanabilir. *-al -el* son ekleri ise; dilimizde *-el* son ekini alan bazı sıfatlar ve isimler vardır. Bunların isimden mi yoksa fiilden mi türedikleri çoğu zaman belirlenememiştir. Örneğin az sayıda eski sıfat vardır: *güzel<gözel* gibi. Bu eklerle oluşturulan aşağılama anlamı taşıyan insan tiplerini gösteren sıfatlar vardır: *dadal, apşal, aval, şaşal, partal, gacal* gibi, Arapçadan *abdal* kelimesi de benzerlik sebebiyle bu anlam ailesine katılmış olabilir (Banguoğlu 232). Bobçev’e göre Bulgarların *Çitak* kelimesiyle *Gacal* kelimesini eş anlamlı şekilde kullandığını düşünürsek *Gacal* kelimesine ‘sarıklı Türk’ anlamını vermek mümkündür.

Zanettov Gacal kelimesinin kökeninin Türkçeden geldiğini ve ‘güçlü, kuvvetli’ anlamı taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca Bulgaristan’ın bazı bölgelerinde kelime *zengin* anlamında da kullanılmaktadır. Daha sonra ise Bobçev, Moşkov’un bu kelimenin kökeninin Bulgarca olduğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Moşkov ise ‘güçlü, kuvvetli’ anlamına gelen hiçbir Türkçe sözlükte *Gacal* kelimesini bulamadığını söylemektedir (Bobçev, Deliorman Türklerinin Kökeni 701-703).

Bulgarca sözlüklerde kelime şu şekilde geçmektedir:

Гаджал Гажел[*Gacal Gacel*](*is.*)Bg.: ‘Türkler için kullanılan ad’, örnek: *He cu Гажел, Пумаk* “Sen Gacal değilsin, Pomak.” (Gümülcine Bölgesi, Çuka Köyü)(Antonova Vasileva ve Mitrinov 53)

Гаджал [*Gacal*](*is.*) Bg.: ‘Türk’, örnek: *Гаджалова чешма* ‘Gacal çeşmesi’, muhtemelen Romanes dilindeki *гаджо* (*s*) kelimesinden kopyalanarak türetilmiştir: Romaneste kelimenin anlamı ‘Roman olmayan yabancı’ (Georgiev vd. 67).

Гаджал [*Gacal*](*ин*), *Гаджел*(*ин*) *Хулно название за Турчин* ‘Türkler için kullanılan bir argo’ (İlçev, İvanova, ve Dimova 78)

1895 yılında yayınlanmış Bulgarca sözlükte *Gacal* kelimesi; *Гаджал* [*Gacal*](*is*): (*Türkçeden ödünçlenmiş*) ‘derisi yüzülmüş hayvan’, ‘deri, kemik kalmış hayvan’ (Gerov 206) şeklinde tespit edilmiştir. Fakat bu kelimenin Bulgarcadaki ГААЖ: ‘hayvan’ (Stoyanov ve Yanakiev 131) kelimesinden türetildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla özel ad olarak kullanılan *Gacal* kelimesiyle herhangi bir ilgisi yoktur.

Eren’e göre Çingene anlamında kullanılan *gacar* (*gacara*) biçimiyle *gacal* ‘yerli’, ‘göçmen olmayan kimse’ biçimindeki benzerlik ilginçtir (149).

Gacal kelimesi bir dış adlandırmadır. Bu kelime sadece Bulgaristan ve Trakya’da yaşayan bazı gruplar için kullanılan bir dış adlandırma değildir. Aynı zamanda Bulgaristan’da yaşayan bazı Hristiyan Dashane³ Roman grupları için de kullanılan bir adlandırmadır (Pamporov 57-58).

3. *Gacar* Kelimesinin Köken Bilgisi

Lehçe-i Osmani’de *عجر* *Gicer* ve *Gıcar* kelimeleri Varna ve Balçık yörelerinde Kıpti anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir (Vefik Paşa 576). Kelime Arapçada kopyalanmıştır. Arapçada bu kelime günümüzde de kullanılmaktadır, *عجر*: ‘Çingene’ (Baalbaki 795)

عجر kelimesinin köken bilgisiyle ilgili görüşler şu şekildedir; *karaçi* kelimesinin Arapçaya göçüşmeyle *karaçi* (Türkçe) > garaçi (Azerice) > gacıri

³ Dashane kelimesi Bulgaristan’da yaşayan Hristiyan Roman grupların genel adlandırmasıdır. Kelimenin köken bilgisi için bkz. (Şafak 161)

> gaceri (Arapça) yoluyla geçtiği, hatta Pakistan'daki Karaçi şehrinin de buradan geldiği düşünülebilir (Yıldız 75). Araplar Gacar ile birlikte Çingeneler için النور (Nuri), الحلب (Halebi), الزط (Zot), قرباط (Kurbat), مطابة (Mutarib) kelimelerini kullanmaktadır. عجر kelimesini iki farklı şekilde köken bilgisini düşünmek mümkündür; Birinci varsayıma göre kelime Arapça kökenli değildir, Hintçedir ve Gucerati kelimesinden kopyalanmıştır (Muhmmmed ve İsmail 11). Gucerat kelimesi Hindistan'ın batısında bir bölge olup, bu bölgede yaşayan halk Guceratlar olarak bilinir. Bunların konuştuğu dile de Guceratça denmektedir. Guceratça bir Hint-Aryan dilidir. Hindistan'ın resmi dillerinden bir tanesidir. İkinci varsayıma göre; bu kelimenin Türkçe kökenli olması yönündedir. *koçer* (Krt.), (AZT.) sözcüğü Türkçeden kopyalanmış olup *göçer* > *gacar* şeklinde de Arapçaya geçmiştir (Muhammed ve İsmail 12). Gültekin ve Tan'ın aktardığına göre *koçer* (göçer) *göçebe* kelimeleri (Tr.) *göç-oba*, veya (Far.) *göç-ava*, sözcüklerinden türetilmiştir (188). Köçerler tıpkı Çingeneler (Dom, Lom, Romanlar) gibi göçebe hayat sürerler. Ülkemizin doğu bölgesinde yaşamaktadırlar. Bunlar Kürt aşiretlerinden biri olup geçimlerini koyun ve keçilerden oluşan küçükbaş hayvan yetiştirerek sağlarlar (Gültekin ve Tan 189). Köçerler Romanlar gibi göçebe zanaatçı (peripatetik) topluluklardan değildirler, bilakis göç nedenleri hayvancılıktır.

Sonuç

Göçebe ve zanaatçı topluluklar zanaatlarını icra ederken birçok başka toplulukla temas kurmak zorunda kalmışlardır. Bu temas neticesinde karşılıklı olarak kültürel ve dilsel etkileşim meydana gelmiştir. Bu makalede *gaco*, *Gacal*, *Gacır* kelimelerinin benzerliğinden yola çıkılarak kökenleri incelenmiştir.

gaco kelimesinin kökeni iki şekilde düşünülmüştür. İlk olarak bu kelimenin kökeni *ev*, *eve ait* anlamına gelen (Sns.) *gaya* kelimesinden gelmektedir. İkinci olarak *köyde+doğmuş*→*köylü* anlamına gelen (Sns.) *grāma+ja*→*grāmaja* birleşik kelimesinden gelmektedir. Bu kelime bütün Romanes, Domari ve Lomavren lehçelerinde bilinmekte ve kullanılmaktadır. Domlar, Lomlar ve Romanlar Hindistan kökenli topluluklar olduklarına göre *gaco* kelimesi Hindistan'dan getirilmiştir. Hindistan'da yaşayan bazı toplulukların bu kelimeyi günlük konuşmalarında hâlâ kullanmaları kelimenin Hindistan kökenli olduğunu ayrıca kanıtlamaktadır. Kelime kökeninin 'köylü' anlamına gelen *grāmaja*'dan geldiği daha kabul edilebilir bir görüştür, çünkü *gaco* kelimesi Burgerland, Dolen, Doğu Slovak, Gurvar, Macar Vend, Kuzey Rusya, Sintu Manuş, Verhend Roman lehçelerinde Sanskritçede kullanıldığı gibi 'köylü', 'çiftçi' anlamlarında da kullanılmaktadır. Göçebe ve zanaatçı topluluklar arasında en çok bilinen anlamı 'yabancı kadın', 'yabancı erkek' şeklindedir.

Gaco kelimesi Bulgarcaya, Türkçe argo diline ve gizli dillere kopyalanmıştır. Bu durum dayanak kabul edilerek Trakya ve Bulgaristan'da Türkler için kullanılan *Gacal* kelimesinin köken bilgisi incelenmiştir. Bu kelimenin

köken bilgisiyle ilgili üç görüş vardır; birinci görüşe göre kelime Bulgarca kökenlidir. Bulgarcada *derisi yüzülmüş hayvan* anlamına gelmektedir ve Türkçeden kopyalanmıştır. Bu anlama gelen bir kelimenin Bulgaristan'da ve Trakya'da yaşayan bir topluluk için kullanılması bilimsel olarak anlamsızdır. İkinci görüşe göre *Gacal* kelimesi bir dış adlandırma ve kopyalanmıştır. Yukarıda zikredilen kaynaklarda bu dış adlandırma Romanesten *gaco* kelimesinden kopyalanmıştır. Bu görüş kabul edilebilir bir görüştür; çünkü bunun kullanımıyla ilgili tarihsel kanıtlar mevcut olduğu gibi Pamporov'un araştırmalarına göre Bulgaristan'da yaşayan bir grup Roman da *Gacal* olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla kelime sadece Türkler için değil başka etnik aidiyete sahip gruplar için de dış adlandırma olarak kullanılmaktadır. Üçüncü görüşe göre kelime 'sarık', 'çalma' anlamına gelen *gic*, *gıcv* kelimesinden *-al* son eki alarak türetilmiştir. Fakat kökeninin hangi dile ait olduğu ile ilgili bilgi bulunamamıştır. *Gacal* kelimesiyle ilgili görüşlerde diğer bir sorunsal da Gagavuz, Pomak, Bulgar, Kapanets, Şop gibi adlandırmalar hâlâ bilinmekte ve kullanılmaktayken Kıpçak, Kuman ve Peçenek kelimeleri neden Bulgaristan'da etnonim olarak kullanılmamaktadır? Bu gruplara verilen ad nedir? Sorularını akla getirmektedir.

Gacı kelimesinin köken bilgisi ise *gaco* kelimesinin köken bilgisiyle aynı değildir. Kaynaklarda üç farklı şekilde köken bilgisi tespit edilmiştir, Hintçe *Gucerat* (Hindistan'da bir bölge), Türkçe *karaçi* veya Türkçe *göçer* kelimesinden Arapçaya kopyalandığı düşünülmektedir.

Kullanılan İşaretler

<	...den gelir
>	...e gelişmiştir.
+	ek alır
(?)	şüpheli açıklama durumu
=	dönüşüm
→	anlamsal değişim

Kullanılan Kısaltmalar

Ar.:	Arapça
AzT.:	Azeri Türkçesi
Far.:	Farsça
ç.:	çoğul
Çing.:	Çingenece
Rom.:	Romanes
Krt.:	Kürtçe
dş.:	dişil
er.:	eril
EH:	Eski Hintçe
s.:	sıfat
OH:	Orta Hintçe
OHA:	Orta Hint-Aryan Dili
Sns.:	Sanskritçe
is.:	isim
naf.:	nesne almayan fiil

KAYNAKLAR

- Aktunç, Hulki. *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*. YKY Yayınları.
- Antonova- Vasileva, Luçiya, ve Georgi Mitrinov. *Reçnik na Bılgarskite Govori v Yucnite Rodopi Dramsko i Syarsko*. BAN, 2011.
- Baalbaki, Rohi. *Al-Mawrid*. Beirut, Dar El-ilm Lilmalayin, 1996.
- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*. 10. bs, Türk Dil Kurumu, 2015.
- Bobçev, S. “Deliorman Türklerinin Kökeni”. *Belleten*, çeviren Türker Acaroğlu, c. 52, sy 203, 1988, ss. 696-716.
- Bobçev, S. *Za Deliormanskite Turtsi i Kızılbaşite*. Petçatnitsa Gluşkov, c. XXIV, 1929.
- Boretzky, Norbert, ve Birgit İgla. *Wörterbuch Romani-Deutsch-English für den südos-teuropäischen Raum*. Harrassowitz Verlag, 1994.
- Cebeci, İsa. *Örneklerle Deliorman Türk Ağzı Sözlüğü*. 1. bs, Türk Dil Kurumu, 2010.
- Eren, Hasan. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. 2. bs, Bizim Büro Basımevi, 1999.
- Georgiev, Vl., vd. *Bılgarski Etimologičen Reçnik*. İzdatelstvo na Bılgarskata Akademiya na Naukite, 1971.
- Gerov, Nayden. *Reçnik na Bılgarskiya Yazıka*. Petçatnitsa Sıglaşiye, 1895.
- Gök, Fehmi. *Gacal Türklerinin Dili ve Edebiyatı*. İstanbul Ofset Basım Yayın, 2010.
- Gültekin, Metin, ve Mehmet Tan. “Siirt Düderan Aşireti: Yapı ve Değişim”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 27, sy 1, 2017, ss. 187-205.
- Günşen, Ahmet. “V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri”. *Kırşehir, Hacıbektaş, Kaman ve Keskin Yöresi Abdallarının Gizli Diller: Teberce*, Türk Dil Kurumu, 2004, ss. 1317-1328.
- Hancock, I. “A Glossary of Romani Terms”. *American Society of Comparative Law*, c. 45, sy 2, ss. 329-44.
- Karaağaç, Günay. *Dil Bilimleri Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu, 2013.
- Kenrick, Donald, ve Bahar Tırnakçı. *Çingeneler Ganj'dan Thames'e*. Honer Kitabevi, 2006.
- Kostiç, Svetislav. “Structure and Orgin of the Kinship Terminology In Roma's Language”. *Asian and African Studies*, c. 6, sy 1, 1997, ss. 9-20.
- Malikov, Yaşar. *Tsigansko Bılgarski Reçnik*. Fondasiya Otvoreno Obştetstvo, 1992.
- Marushakova, Elena, ve Veselin Popov. *Gypsies In the Ottoman Empire*. Çeviren O. Apostolova, University of Hertforshire Press, 2001.
- Matras, Yaron. “Romacilikanes— The Romani Dialect of Parakalamos”. *Romani Studies*, c. 5, sy 14, 2004, ss. 59-109.
- Matras, Yaron. *Romani. A Linguistic Introduction*. Cambridge University Press, 2002.
- Miletich, Lüboimir. *Staroto Bılgarsko Naselenie v Severoiztoçna Bılgariya*. Dirjavna Peçatnitsa, Bılgırsko Knicovno Drujestvo, 1902.
- Muhammed, Eşref Salih, ve Ula Tuhi İsmail. “Elgaceru ElMuhamşune Fi ElMuştemiati El Arabieti: El Tarih Ve Huvyyeti”. *Mecelletu Tavzatu Lil Diraseti Tarihiyeti ve Eseriyeti*, sy 01, 2021, ss. 9-19.
- Oslon, M. B., ve K. A. Kocanov. *Etimologičeskiy Slovari Tsiganskoga Yazıka*. Çevrimiçi Yayınlanmış Kitap, 2022, romanes.org/pub/ЭСЦЯ.pdf.

- Pamporov, A. *Romskoto Vsekidneviye v Bulgariya*. Faber, 2006.
- Paspatis, Alexandre. *Sur Les Tchinghianes ou Bohemiens De L'Empire Ottoman*. İstanbul, İmprimerie Antoine Koromela, 1870.
- Stoyanov Stoyan ve Miroslav Yanakiev. *Starobulgarski Ezik Tekstove i Reçnik*. 5. bs, Nauka i İzkustvo, 1976.
- Şafak, Talat. "Bulgaristan'da Horahano Roman (Türk Çingene) Alt Gruplar için Kullanılan Özel Adlar ve Bunların Etimolojileri". *Türkiüm Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi 5-8 Eylül 2018*, editör Ahmet Uysal, 2018, ss. 158-72.
- Tietze, Andreas. *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. Türkiye Bilimler Akademisi, 2016.
- Vefik Paşa, Ahmet. *Lehçe-i Osmani*. Dersaadet, 1306.
- Yıldırım, Faruk. *Abdal Gizli Dili*. 1. bs, Karahan Kitabevi, 2011.
- Yıldız, Hüseyin. "Türkçede Çingeneler İçin Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri". *Dil Araştırmaları Dergisi*, c. 1, sy 1, 2007, ss. 61-82.

Kısaltma ve Çevrimiçi Kaynaklar

ROMLEX: Romani Lexical Database (<http://romani.uni-graz.at/romlex/>) 21.01.2024

TDK: Türk Dil Kurumu Sözlüğü (<https://sozluk.gov.tr/>) 14.01.2024

DS: Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (1972) (<https://sozluk.gov.tr/>) 14.01.2024

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %50, İkinci Yazar %50.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.